

MODERN DÜNYADA DEĞERLERİMİZLE VAR OLMAK

Mustafa IRMAKLI

DİB Diyanet İşleri Uzmanı

Son üç asır içinde dünya baş döndürücü gelişmelere sahne oldu. Teknoloji hayal gücünü zorlayan bir hızla gelişti, ulaşım ve iletişim oldukça kolaylaştı, ekonomi sanal değerler icat ederek kendine yeni bir dünya kurdu. Batı merkezli seküler kavramlar ve ideolojiler üzerine kurulan bir insan ve evren tasavvuru bütün dünyayı kuşattı. Büyük hayaller ve iddialı vaatlerle başlayan ve “modern” sıfatıyla nitelenen söz konusu dönemin sonunda bugün yeryüzü, tarihinin en büyük hayal kırıklığı, en derin

anlam krizleri ve en vahim çaresizlikleri ile karşı karşıyadır. İnsanlık küresel boyutta bir medeniyet, ahlak ve hukuk krizi yaşamaktadır. Modern dönem boyunca İslam dünyasındaki en ciddi meselelerden biri de kendi değerleri ile Batı’nın dikte ettiği hayat arasındaki sıkışmışlık ve bu bağlamda yaşanan çelişkilerdir. Bugüne geldiğinde kendi değerleriyle var olmak Müslüman toplumlar için en hayati konu hâline gelmiştir. Zira yaşanan süreç de açıkça ortaya koymuştur ki milletler ancak değerleriyle varlıklarını ikame edebilmek-

tedir, değerlerini kaybedenler geleceğini de kaybetmektedir. Diğer açıdan bakıldığında ise bir milleti ya da düşünceyi ortadan kaldırmanın, bir kişi ya da coğrafyayı sömürüye müsait hâle getirmenin yolu da onu değerlerinden koparmaktır.

Öncelikle ve açıkça ifade edelim ki Müslümanlar için modern dünyada değerleriyle var olmanın yegâne yolu, hayatı ve dünyayı İslam’ın değerleriyle inşa etmektir. Zira vahyi, metafiziği, varlığın aşkın boyutunu yok sayan bir paradigmanın egemen olduğu

dünyada insanlık anlam krizlerini çözemeyecektir. Güçlü olmanın hak sebebi sayıldığı, zayıfların, kimsesizlerin ezildiği bir dünyada, adalet ve merhamet hep bir hayal olacaktır. Bu bağlamda, Müslümanların kendi değerleriyle var olmaları, bütün insanlık için önemli hâle gelmekte ve ortak insani erdemlerin ve evrensel değerlerin hayata egemen olmasını ifade etmektedir. Söz konusu ideal tasavvurun hayata taşınması ve insanlığın huzur bulacağı bir dünyanın kurulması için Müslümanların önündeki en iyi örnek ise miladın

yedinci asrında, kısa sürede yeryüzünü rahmet ve merhamet ile tanıştıran dönemdir.

Gaye ve sorumluluk perspektifiyle asrısaadetten modern dünyaya bir pencere açarsak Müslümanların, değerleriyle var olacakları bir dünyayı inşa etmelerinin üç boyutu olduğunu görmekteyiz.

Birincisi; iman, tevhit ve kuluğa dair ayetlerin rehberliğinde; hayata, insana, varoluşa dair mesajlar ile sağlam bir karakter ve yüksek bir ahlak inşa etmektir. Hakkın, haklının, mazlumun, emeğin,

merhametin, insani değerlerin yanında; zalimin, zulmün, haksızlığın, sömürünün, tahakkümün, kibrin karşısında insanca, mümince, cesurca bir duruşu tahkim etmektir. Bireysel inşa diyebileceğimiz bu boyutun en muhteşem örneği Mekke Dönemi'dir. Bu manada İslam'ın Mekke Dönemi, Müslüman ahlakının ve mümin kişiliğinin ilmek ilmek dokunduğu, iman ve kulluk bilincinin Allah'ın elçisinin ve hak davanın yanında sarsılmaz kalelere dönüştüğü ve İslam medeniyetinin inşa temellerinin atıldığı örnek bir dönemdir. Mekke

döneminde Peygamber Efendimiz, bir yandan insanı, kula kulluktan kurtaran ve gerçek özgürlüğe eriştiren tevhide davet ederken, diğer yandan insanın diğer insanlarla, toplumla, evren ve eşya ile ilişkisini hakkaniyet çerçevesinde belirleyen, adalet ve güzel ahlakın mücadelesini yapmıştır.

İkinci boyut ise İslam'ın iktisada ve dünyanın zenginliklerine karşı teklif ettiği ahlak ve hukuk ile toplumsal bir hayat inşa etmektir. Bunun en ideal örneği ise Medine dönemidir. Bu dönemde ahkâm ayetleriyle Müslüman hayatının pratik çizgileri belirlenmiş, farklı topluluklarla ortak ilkeler çerçevesinde bir arada yaşama tecrübesi hayat bulmuştur.

Üçüncü boyuta gelince, söz konusu ahlak ve hukuk ilkeleleriyle yeryüzünün imar ve ıslahıdır. Bunun ispatı da yine Peygamber Efendimizle başlayan mücadeleden kısa süre sonra büyük bir medeniyetin ortaya çıkışıdır. Nitekim İslam'ın ilk asrında üç kıtaya hâkim olan Müslümanları, asırlar boyunca, Endülüs'ten Osmanlıya, Afrika'dan Maverâünnehr'e gittiği her yerde ev sahibi konumuna getiren saik fiziki güçleri değil söz konusu üç açıdan hayatı inşa eden değerleri ve ahlaki erdemleridir. Çünkü insana eşref-i mahlukat, yeryüzüne deemanet bilinciyle yaklaşan Müslümanlar, gittikleri yerde bütün insanlar için huzur ve güveni tesis etmenin, tabiatı ve doğal hayatı korumanın gayreti içinde olmuşlardır. Şüphesiz Müslümanların bu davranışının altında yatan temel motivasyon, insana ve evrene bakışı tevhit, adalet ve güzel ahlak

ekseninde ele alarak hayatın kurallarını bu ekseninde oluşturmalarıdır.

Modern dünyada değerlerle var olma gayesinin gerçekleşmesi, söz konusu üç boyut ile evrensel hakikatlerin yeniden asrın idrakine sunulmasıyla mümkündür. Bunun için Müslümanlar öncelikle İslam tasavvurlarını, hedef, mücadele ve tekliflerini üç boyut açısından gözden geçirmeli, yeni bir gelecek inşası noktasında İslam'ın insanı ihya, toplumu inşa eden ve medeniyet kuran değerlerini bir bütünlük içinde ele almalıdır.

Müslümanların, kuruluşuna müdahil olmadıkları mevcut dünyada, değerlerini yaşama-

İslam'ın ilk
asrında üç kıtaya
hâkim olan
Müslümanları,
asırlar boyunca,
Endülüs'ten
Osmanlıya,
Afrika'dan
Maverâünnehr'e
gittiği her yerde ev
sahibi konumuna
getiren saik fiziki
güçleri değil
hayatı inşa eden
değerleri ve ahlaki
erdemleridir.

ları da oldukça zor olacaktır. Bu sebeple fikhin inşası için harcanan emek ve mesai, topyekûn hayatın inşası için de sarf edilmelidir. Zira hayatın inşasını ihmal eden fikhin, ahkâmını inşa etmesi muhaldir. Bu manada üç boyutlu bir inşa ve daha üst bir bakış ve sorumluluk ekseninde düşündüğümüzde mesela bütün zamanlar için, hırsızlık suçunun ve cezasının şartlarını ortaya koymak ve bu bağlamda yapılacak işleri açık, objektif şekilde tespit etmek fikhin inşası gereği bir vazifedir. Bunun yanında hırsızlığın, yoksulluğun, yoksunluğun, sefaletin, açlığın olmadığı bir toplum ve dünya inşa edilmezse ahkâm bir temenni olarak konuşulmanın ötesine geçemeyecektir. Aynı şekilde İslam ahlakının yaşandığı, insan onurunun korunduğu, fuhşiyatın hayatı esir almadığı bir dünya inşa edilmediği sürece, toplumu çökerten zina ve sapkınlıkların önüne geçilemeyecektir. İyice bireyselleşen, özgürlük adına tamamen ilkesiz ve gelişigüzel bir yaşam tarzını teklif hatta dikte eden bir dünyada aile değerlerini yaşamak hayli zor hâle gelecektir. Yeni bir iktisat modeli hayata geçirilmedikçe faiz illetinden kurtuluş mümkün olmayacaktır.

Bu bağlamda öncelikle, tabii ahlak ve hukuk zemininde bütün insanlar için onurlu ve güvenli bir hayatı isteyen, herkesin ortak hedeflerine ve hayallerine umut olan cümleler kurmak ve teklifler sunmak önemlidir. Zira Peygamber Efendimizle beraber İslam medeniyetinin çok kısa sürede yeryüzünün pek çok yerinde yayılmasının ve ulaştığı yerlerde büyük bir

Müslümanların İslam'ın insan ve evren tasavvurunu açık ve modern insanın arayışlarına cevap olacak şekilde ortaya koymaları ve inandıkları değerleri yaşanan bir ahlaka dönüştürmeleri oldukça önemlidir.

teveccühle sahiplenilmesinin sebebi, o coğrafyalara, umut, hukuk, güzel ahlak ve daha iyi bir hayat taşımasıdır.

Bugün de Müslümanlar, modern dünyada değerleriyle var olabilmeleri için; kendi düşünme biçimini ve sistemini kurmak, ilmî müktesebatını ve temel kaynaklarını oluşturmak, İslam medeniyetinin ilme bakışını tahkim ve ilim geleneğini ihya etmek zorundadır. İslam dünyası bilgiye sahip olma, onu güncelleme ve değere dönüştürme noktasında, dünya ile arasındaki mesafeyi kapatmak ve dahası ilmin her alanında insanlığa yeniden öncü olmak zorundadır.

Yeni bir geleceğin inşası noktasında başlangıç noktası, modern dönemin paradigmatlarıyla yüzleşmekten çekinmeden yaşanan asrı doğru bir analize tabi tutmak, çağın meselelerine dair kayda değer çözümler önerileri ve teklifler geliştirmektir. Bu manada Müslümanların İslam'ın insan ve evren tasavvurunu açık ve modern insanın arayışlarına cevap olacak şekilde ortaya koymaları ve inandıkları değerleri yaşanan bir ahlaka dönüştürmeleri oldukça önemlidir. Bu manada; kendisi için istediğini herkes için isteyebilmek, kendisine yapıldığında hoşlanmadığı bir şeyi kimseye reva görmemek,

İslam'ın en temel ahlak ilkeleri olarak önümüzde durmaktadır. Nitekim kendinden olmayan insanlara yaklaşımını görmeden bir milletin hukuk ve ahlak seviyesi belirlenemez. İslam'ın hukuk perspektifi bu anlamda evrenseldir ve makasid temelinde dayanır. İslam'ın bugün yer yüzüne ve bütün insanlığa en açık vaadi; ırkı, rengi, coğrafyası, inancı, sosyal statüsü ne olursa olsun, bütün insanların yaşama hakkı, akıl güvenliği, düşünce ve inanç özgürlüğünü savunması, emeğinin karşılığını dokunulmaz kabul etmesidir.

Bugün herkesin inandığı değerlerle, onurlu ve güvenli bir hayatı yaşaması için yeni bir gelecek inşasının zarureti ortadadır ve bunun ilk şartı insanlığın bugünkü hayata mahkûm olmadığına ve daha iyi bir geleceğin mümkün olduğuna inanmaktır. Nitekim İslam dünyası, değerleriyle yaşayacağı bir dünyayı inşa noktasında, insan gücü, pazar alanı, hammadde, ekonomik potansiyel, jeostratejik konum gibi önemli imkânlara sahiptir. Ancak İslam toplumu, bir araya gelebilecekleri, kendi meselelerini kendileri çözemeyecekleri, dünyanın sorunları ile baş edemeyecekleri, zayıf ve güçsüz oldukları konusunda asimetrik olarak ve mütemadiyen, telkinlere ve

enformatik manipülasyonlara maruz kalmışlar ve öz güven kaybına uğramışlardır. Dolayısıyla en hayati mesele olarak Müslümanlar, yeni bir medeniyet inşa edeceklerine, bu imkâna ve güce sahip olduklarına hiçbir emperyalist gücün müdahalesine fırsat vermeden kendi meselelerini kendilerinin çözebileceklerine inanmak zorundadır. Bu inancı zayıflatmak için, yakın tarihte, ırk, din, mezhep, ideoloji kavgaları üzerine İslam coğrafyasına döşenen fay hatlarını; fiili, kültürel ve iktisadi emperyalizmi, bunların mimarlarını ve argümanlarını fark etmek zorundadır. Bu noktada asıl önemli olan yaşanan olayların arka planında var olan gerçekleri görmektir. Zira yaşadığı çağı bütün boyutlarıyla bilmeyenler yarını inşa etme imkânını da kaybedecektir.

Bu itibarla, Müslümanlar modern dünyada değerlerle var olma düşüncesini soylu bir ideal olarak sürekli canlı tutmalıdır. Bu ideali hakkıyla gerçekleştirmek için köklü bir bilgi ve sağlam bir şuur ile değerlerinin farkında olmalıdır. Söz konusu değerlerle aklını ve kalbini ihya ederek, idealini kendi dünyasında hayata dönüştürmeli ve aynı zamanda herkese iyi gelecek bir hayatın inşası için, sabır ve fedakârlıkla çalışmalıdır. ■